

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

Caput III. Divinarum Personarum Trinitas ex tribus novi testamenti locis
contra hæreticos asseritur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83642](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83642)

Messia vaticinatur adventum; qui dicitur *primus*, quoniam secundum divinam naturam ante luciferum est genitus; & *novissimus*, quod secundum humanam natus sit in temporum plenitudine, vel, ut explicat Epiphanius, venturus sit in extremis temporibus iudicaturus orbem terrarum. Ad tertium respondendum est unum solum Deum creasse universa, quoniam trium personarum una est omnipotentia, ac divinitas: sed videant quomodo sibi consent, qui supra autumabant etiam Angelos fuisse hominum conditores, & modo nobiscum confitentur unum duntaxat Creatorem. Ad ultimum dicimus, Deum Abraham, Deum Isaac, & Deum Jacob glorificasse Filium suum, indutum carne, nostraque circumdatum infirmitate; non autem in ea Divina, ac sempiterna substantia, quam Filius ipse habet cum Patre communem.

3.
Roboratur
Solutio.

Pro coronide huius adversus Hebræos disputationis quædam addo, quibus eos possumus adigere ad deponendam mentis obdurationem, illamque altissimo captivandam mysterio. Ac primo percommoda videtur perpetua Scripturarum œconomia, profunda linguæ Sanctæ syntaxis, quam non ad regulas Grammaticæ exactam putandum est, sed ex ea potius grammaticales natas institutiones; cum illa primigenia sit, mundique exorta incunabulis. Addendi sunt veterum Rabbiorum libri Commentarii, & Cabbalistarum observationes: inter quas licet multa occurrant puerilia, sunt tamen, quæ monstrant vetustis Hebræis aliquam fuisse mysteriorum nostrorum notitiam, quod ex dictis abunde arbitror manifestum. Juvat quoque exponere Judæis Theologiam Philonis viri inter suos nominis, doctrinæque fama conspicui. Is enim lib. de Sacrificio Abel & Cain scribit in Deo esse Sermonem opificem mundi, qui neque est ingenuus, quemadmodum Pa-

ter, neque est genitus, ut sunt homines; & conjungi, inquit, Deum duabus summis efficacis inter se distinctis, quarum una est *imperium*, altera *bonitas*; sed neutra mensuris capitur. Tradit similia lib. de Cherubim, & lib. 2. de Agricultura Noe, ut observat in notis ad v. de Veritate Religionis Christianæ cap. xxxi. Hugo Grotius. Quare eo pacto consistunt in una, perfectissimaque Divinitate tres distinctæ personæ, quo juxta Philonem secernuntur invicem, & ab ingenito Patre, Sermo opifex creaturarum, & summa, incommensurabilis Bonitas. Rursus R. Maimonides in libro de Fundamentis, Joseph Albo, & Aben-Hezra ad Cap. xviii. Geneseos, putant in Deo reipsa distingui id quod cognoscit, quod cognoscitur, & cognitionem; quamquam hi omnes unicam statuunt, individuumque divinitatem. Etiam Cabbalistsæ, ut constat ex additamenti ad Lexicon Schindleri, Deum in tria diversa lumina dividebant. Ulterius in Gemara Hierosolimitana tit. de Docum. cap. 3. & in Gemara Babylo-nica tit. Joma cap. 1. memoratur Spiritus Dei, quem vulgo appellant *Sebekina*, & in monte Oliveri diu Judæorum conversionem expectasse fabulantur. Quapropter si per Hebræos minime pugnat in unica divinitate Sermonem ab ingenito patre distingui; si non pugnat cognoscentem à cognitione verboque secerni; si non pugnat singularem Deitatem trino consistere lumine: si non pugnat procedere, & mitti à Deo *Sebekina* increatum ad populi sui conversionem, divinumque & omniscium Spiritum Prophetarum: fateantur oportet nec repugnare in Deitatis unitate plures personas. Quæ non ideo dicta sunt, quasi omnia Judæorum commentaria probemus; sed ut videant Hebræi ab ipsis reprehendi quæ castigato à nobis, à se depravato sensu creduntur.

C A P U T III.

Divinarum Personarum Trinitas ex tribus novi testamenti locis contra hæreticos asseritur.

S U M M A R I U M.

1. Primum testimonium de existentia Trinitatis ex cap. 3. Matthæi, ex 1. Marci. & 3. Lucæ.
2. Secundum ex Matth. c. 28. v. 19.
3. 4. Solvuntur objectiones quædam Socinianorum.
5. Tertium ex cap. 5. v. 7. epistol. 1. Joannis.
6. 7. 8. Probatur, versiculum 7. mox citatum esse genuinum, nequaquam adscitum.
9. Prælaudati textus auctoritatem à compluribus Ecclesiæ Patribus agnitam fuisse asseritur.
10. Supposita cit. versus Canoniciatē patentem trinum D. Personarum distinctionem esse inferitur.
- à num. 18. usque ad 17. respondetur ad Erasmi, ac Simonii fundamenta.
18. 19. & 20. Sausit Ariani, & Sociniani.

Ubi

Trinitas
probat ex
novo Testa-
mento.

1.
Probatio 1.
ex Matth.
Marco, Luca.

Ubi de Verbi, ac Spiritus Sancti divinitate sumus disceptaturi, aliqui huc pertinentes afferentur textus Scripturarum. Producam modo tres solos, in quibus trina commemorantur Personæ; ac de tertio, quo res conficitur, agendum est accuratius.

Igitur primum testimonium depromitur ex cap. III. Matthæi, ex I. Marci, & III. Lucæ, ubi recenferetur Christi baptismus, in quo tres personæ fuerunt declaratæ, Pater & Filius cœlesti illa ac mirabili voce, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*: & Spiritus Sanctus, dum super ipsum Christum descendit corporali specie sicut columba. Ad quod elevandum perperam reponunt Sociniani, designari istic personam Filii adoptivi, non naturalis. Nam de proprio Filio agi, indicant ea verba: *Hic est Filius meus dilectus*: quæ de nullo alio dicta leguntur: unde in Sexto de Trinitate, inquit Hilarius: *Annon tibi in eo, quod dicitur, Hic est, non hoc significare videtur, alios quidem cognominatos ab eo in filios; sed, Hic Filius meus est? Donavi adoptionis plurimis nomen; sed iste mihi filius est.* Et quibus verbis, quæso, naturalis Filius potuerat melius designari? Addo emphasisim, quam præfert in Græco codice inculcatio articuli; nam habetur, *ὁ υἱός, ὁ ἀγαπῶνός, ille filius meus, ille dilectus.* Perperam quoque ajunt per Spiritum Sanctum intelligendam esse gratiæ plenitudinem, qua donatus est Christus. Enimvero quis dixerit, gratiam descendere, & super aliquem manere, quemadmodum de Spiritu Sancto legitur in Evangelio? Atque si Pater ac Filius personæ esse creduntur; quare non Spiritus? Num dicent, descendisse columbam, eamque collatæ gratiæ fuisse signum? At non columbam descendisse, sed Spiritum in specie columbæ Evangelistæ testantur. Legunt Græci *πνεῦμα ὡς καταβύον ὡς παρὰ τὸν πνεῦμα*: Spiritum Dei descendentem, quasi Columbam: Est autem *ὡς* particula, quæ nunquam ponitur pro ea, quam Hebræi appellant *Caph veritatis*, sed aut mensuram, aut similitudinem significat, ad differentiam particulae *ὡς*, quæ aliquando est, ut Græci vocant, *ὡς δεσποινὴς δεσποινῆς*, ut Joan. cap. I. 14. *ὁ λόγος αὐτῆς ὡς υἱογενὴς* gloriam quasi unigeniti. Si ergo non dicitur descendisse Columba; quis, nisi Spiritus Sanctus descendit? Num vero reponunt, virtutem Altissimi descendisse in specie Columbæ, id est non vehementi ac repentino sonitu, sed leni? At Spiritum corporali specie, quæ

proculdubio Columbæ erat, descendisse asseritur apertissime. Atque si vel leni, blandoque illapsu, si vel vehementi descenderit, non inferes inde Spiritum non esse personam. Minus audiendus Schlictingius dicens, si in columbæ specie apparuit Spiritus, eundem & in linguis igneis fuisse super Apostolis dispersitum. Putidissima sane argutatio; quasi à signorum & imaginum partitione fas sit divisionem concludere personarum, & ab effectuum pluralitate multiplicitem causarum efficientium; & quasi nequeant esse unius artificis plures statuae, & unius Principis plures imagines, aut virtus divinitatis unius linguae symbolo circumscribatur. Sed quid moror Unitarios? Hæc leguntur II. Act. Apost. 3. *Et apparuerunt illis dispersitæ linguae tanquam ignis; seditque supra singulos eorum.* Vides divisionem charismatum, & signorum in his verbis: *Et apparuerunt illis dispersitæ linguae.* Vides Spiritus unitatem in sequentibus, *Seditque supra singulos eorum.* De primo autem testimonio satis.

Habetur alterum Matth. XXVIII. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* En expressa individua Trinitatis confessio. Siquidem *τὸ ἐν ὀνόματι* unitatem substantiæ, reliqua verba personarum indicant distinctionem. Quod ut eludant, nullum lapidem non movent Sociniani. Etenim reponunt aliqui conferendum baptismum in nomine Patris, & Christi filii ejus adoptivi, ac virtutis potestatisque divinæ. Quæ responsio frivola est, & cavillosa; tum quod si fatentur Patrem & Filium personas esse distinctas, id pari jure de Spiritu Sancto profiteantur necesse est, qui hoc loco eadem ratione exprimitur, & alibi missus dicitur, descendens, Paraclytus, aliisque characteribus designatur, qui subsistentem personam evidenter demonstrant: tum quod inepta est prorsus, & inusitata istiusmodi phrasis, ac sensus extortus, si dixeris ablui baptizatos in potestate potestatis, aut in virtute virtutis. Alii inquirunt, baptizari in Spiritum Sanctum nil denotare, quam tingi in fidem, doctrinamque Christianam: horumque interpretatio nixa videtur Græcorum versionem, quæ habet *εἰς τὸ ὄνομα, in nomen.* His ultro lubenterque fatebimur, quod baptizari *εἰς τὸ ὄνομα, in nomen*, sit ablui in fidem, & cum professione fidei Trinitatis; sed hinc nequaquam consequitur & Filium, & Spiritum Sanctum non esse distinctas à Patre personas. Quin cum

2.
Probatio 2.

cum baptizari αἰς τὸ ὄνομα in nomen alicujus, sit sese ei auctorare ac devovere, necnon in ejus jurare doctrinam; quo sensu de Hebræis, qui Moyli se dederunt, scribit Apost. 1. ad Corinth. x. 2. πάντες αἰς τὸ Μωϋσῆ ἐβαπτίσαντο omnes in Moysen baptizati sunt; & idem Apostolus negat quemquam baptizatum in suum nomen eadem Epist. cap. 1. 13. 15. scilicet, neminem sibi mancipatum esse, tanquam novi dogmatis auctori: si, inquam, baptizari αἰς τὸ ὄνομα, est se fide ac professione alteri devovere; ex baptismatis forma recte colligimus, baptizatos fidei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, pari devotione, nulloque discrimine mancipari.

3.
Obiectio Sociniano-
rum.

At insurgunt Sociniani dicentes posse conferri baptismum, & dirigi fidem in nomen plurium, quamquam unum non sint communione naturæ. Quod probari videtur hisce contextibus. In priori ad Corinth. cap. x. v. 2. legimus: *Et omnes in Moysen baptizati sunt, in nube, & in mari*; ubi nullus dixerit unam esse Moysis, nubis, marisque naturam. Exodi quoque xiv. 31. habetur: *Et crediderunt Domino, & Moysi servo ejus*. Tum 1. Regum cap. xii. 19. *Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem*. Adde commendari animam in sui agone, ut proficiscatur ex ergastulo carnis, in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus Sancti, in nomine Angelorum & Archangelorum, &c. ut habetur in appendice Breviarii Romani. Quid? Etiam fori consuetudo est, nomine simul Principis, & Magistratus, Judicisque subalterni, promulgari leges, ac proferri sententias.

4.
Solutio ob-
jectionis.

Verum non sunt hæc Antitrinitariorum commentationes melioris notæ præcedentium. Quippe aliud est baptizari in Moysen, & nube, & mari, aliud baptizari in nomine &c. Baptizari in Moysen est Moyli credere tanquam legislatori, ut diximus, & eo præeunte ingredi iter sub nube, & per mare. Baptizari in nomine Moysis, nubis, & maris, esset eandem auctoritatem, eandemque fidem tribuere, Moysi, nubi, marique: quod cum ineptum sit, jure Apostolus hanc loquendi formam minime adhibuit. Ac præterea Apostolus ibi accipiendus est, veluti scribat: *Et omnes quasi baptizati sunt*: nempe, præfiguratum fuisse baptismum in Moysen, in nube, & in mari: nam & ait, *omnes eandem escam spirituali manducaverunt; & omnes eundem potum spiritalem biberunt: bibebant autem de spiritali confluence eos petra,*

petra autem erat Christus. Omnia scilicet olim in figuris contingebant. Ex quo autem Apostolus affirmet transitum maris rubri, duce Moysen, fuisse typum nostri baptismatis, neque aliud promat; ineptiunt profecto, qui contra formam nostri baptismatis deducunt inde argumentum. Me non latet communiter respondere Theologos, vetare Paulum ne Christiani dicantur baptizati in nomine creaturæ; & ideo, si baptizati sumus in nomine Filii, & Spiritus Sancti, est uterque cum Patre unus Deus; huc enim confugiunt omnes. At callidi Unitarii responderent, neminem baptizatum in nomine Pauli, quoniam is neque fuit institutor baptismi, neque novi dogmatis legisque propagator. Quæ, tametsi ad improbum sensum detorqueantur, aliquid tamen continent veritatis. Paulus enim hortatur Corinthios, ut vident schisinata, neque dicat unusquisque, Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi; quoniam omnes per baptismum in unius Christi doctrinam sumus mancipati, hominesque sunt Evangelii ministri, non auctores. Non possumus ergo baptizari in nomine alicujus, qui non sit legislator: quod fatebuntur hæretici. Ego itaque dico, quod baptizari in nomen alicujus, est se illi devovere fide, obsequio, obedientia, doctrina, tanquam primo institutori ac Magistro; idque constat textibus, quibus Antitrinitarii abutuntur. Ex quibus infero tam Patrem, quam Filium, & Spiritum Sanctum esse Evangelii institutores ac Magistros primos, summos, maximos, non unum subministrum alterius; imo unum eundemque auctorem, & institutorem, ratione potestatis ac divinitatis, ob quam dictum est, *In nomine*. Textus vero ex cap. xiv. Exodi non juvat Socinianos; quoniam asserit Israelitas credidisse Deo tanquam Domino, ac Moysi solummodo tanquam Domini Servo: neque ad rem est alter ex primo Regum; quippe possumus & Deum & homines simul timere; at non Deo & homini pariter obstringi, tanquam Sacramentorum Institutoribus, atque auctoribus Gratia. In Animarum commendatione τὸ in nomine invocationis est nota; & non solum Deum, sed etiam Angelos æquum est invocare: in forma autem baptismatis præter invocationem, τὸ in nomine summam, ut diximus, auctoritatem, potestatemque significat. Forensis consuetudo, de qua supra, obtinet, ubi in Principe & Magistratu propter aristocraticam politiam est

est æquale, aut divisum imperium: nam ubi principatur Monarcha, non recte diceretur, *Imperat Princeps ac Magistratus*, sed *Imperat Magistratus nomine Principis*. Et hæc de secunda auctoritate.

5. Probatio 3. Tertiò occurrit celebris versus 7. cap. v. Epistolæ i. Joannis: *Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in celo Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt*. Quo cum per quam maxime urgeant Unitarii, multiplici via conantur ipsum elevare. Nam aliqui hæc verba assuta & insita, non autographa esse contendunt, quam opinionem tuerentur Erasmus quoque, & Richardus Simon, vir aliquin Catholicus, & Criticus haud vulgaris: alii saltem nullius roboris esse arbitrantur, quod eo textu nunquam Patres adversus Sabellianos, Arianosque pugnaverint: alii denique illorum verborum vim credunt penitus enervari, si comparentur cum versu viii. sequenti, *Et tres sunt, qui testimonium dant in terra Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres unum sunt*. Quibus agi de unitate testimonii, non substantiæ ac naturæ, manifestissimum est. Ea propter demonstrandum est versiculum illum genuinum esse, non insititium, laudatum à Patribus, atque ad comprobandum dogma Trinitatis aptissimum.

6. Germanus est præfatus versiculus vii. non adscititius, aut Catholicorum dolo, aut oscitantia ex margine, Scholiisque in textum intrusus.

Probatio 1. Hanc propositionem sic ostendo. Quamquam in nonnullis Mss. venerandæ antiquitatis versus iste desideretur, invenitur tamen in pluribus: nam Robertus Stephanus ex Codd. xvi vetustissimis undique magna diligentia conquisitis septem duntaxat observavit hoc carere versiculo. Lovanienses ex magno Mss. numero testantur in quinque folis desiderari. Correctorium Bibliorum, quod asservatur in Bibliotheca Sorbonica in paucis deesse testatur. Amelotius fidem facit extare in Vaticano Codice omnium antiquissimo; in melioribus Codicibus reperiri testantur Laurentius Valla, Calvinus, Theodorus Beza. Ipse Erasmus fatetur reperiri in vetustissimo Codice Brittanico; & Simonius non negat extare in Ms. San-Germanensi ante annos octingentos exarato. Grotius Tom. iii. Theolog. Op. testatur penes se antiquissimum Ms. haberi, cujus auctoritate ait se plurimum duci, hunc versum exhibens. Laudat Salmeron Tract. viii. in Evan-
R. P. Berti Theol. Tom. II.

gelicam historiam etiam pervetustos Codices Hispaniensem ac Rhodiensem, quos scribit lectos etiam, aut notos Erasmo. Ex tanto ergo testium, & Codicum numero, negari non potest, quin textus ille germanus sit, atque autographus.

Præterea quod desideretur in quibusdam Mss. non probat insitum esse & assutum. Quotiescunque enim eadem verba secundo ponuntur, facili evenit, ut Amanuenses intermedia prætereant. Neque enim desunt exempla, quibus talis Scriptorum probetur incogitantia: nam Jeremiæ cap. xxx. v. 14. & 15. in pluribus Græcis τὸν lxx. quatuor desiderantur commata, quod repetantur ea verba, *Propter multitudinem iniquitatis tuæ*. Et Josue Cap. xxi. 36. in pluribus hebraicis Codicibus deest τὸ, *Civitates quatuor cum suburbanis suis*: ob horum verborum repetitionem. Quæ non habebant vetusti Codices conscripti tempore R. Kimchi circa annum Christi 1190. neque tempore Paraphrastæ Chaldæi, qui scripsit ante Christi adventum, neque tempore Masoretharum; & tamen habent Codices aliqui antiquissimi, ut testatur Masius, Glassius, & præcitatus quoque Rabbini.

Uterius hujus loci germanitas ex Epistolæ contextu, & scopo corroboratur. Ex contextu; nam particula copulativa versus viii. *Et tres sunt, &c.* & versus 9. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est*; haud obscure demonstrant verborum connexionem, & quod Apostolus de duplici testimonio divino, & humano egerit sigillatim. Quod confirmat Scopus Epistolæ. Scripsit enim Joannes Epistolam illam, ut auctor est Athanasius in Synopsi, & in Comment. Bedæ, adversus Hæreses Marcionis, Cerinthi, & Ecionitarum, qui Christum ante Mariam non fuisse, quemadmodum & Sociniani differunt, opinabantur. Congruum erat ergo, ut Apostolus duplici testimonio præexistentiam & divinitatem Christi, necnon veritatem Incarnationis firmaret. Ex fide igitur Mss. antiquiorum, ex consuetudine Amanuensium, & ex ipsa Apostolica Epistola demonstratur hujus loci autographia.

9. Germanus est prælaudati textus auctoritatem agnoverunt complures Ecclesiæ Patres.

Ut omittam Tertullianum in libro adversus Praxam cap. 25. & Cyprianum lib. de Unit. Ecclesiæ, qui citant quidem hunc locum, ut de S. Cypriano constat ex Fulgentio ad decimam Arianorum

7. Confirmatur.

8. Probatio 2.

Germanus est v. 7. S. Joan. ex Patribus Ecclesiæ.

Probatio.

norum objectionem, sed tamen non adeo aperte, ut cogantur acquiescere Heterodoxi, cum postrema tantum laudent verba, *Tres unum sunt*; ut, inquam, istos omittam, de quibus vide Bullum, Hammondum, & Veronensem doctissimum Blanchinum in Pseudo Athanasiana Enarrat. certe præfatum textum tanquam Divinum proferunt Eugenius Carthaginensis Episcopus in Professione Fidei, quam nomine Confessorum Mauritaniae exhibuit Hunnerico Regi Ariano anno 484. laudat quoque Auctor Prologi in Epistolas Canonicas, qui tribuitur Hieronymo: Laudat Epistola 1. ad Orthodoxos Hyginus Papa: laudat Victor Vitenensis lib. 3. de Persecutione Vandalica: laudant Vigilus Taplensis in libro ad Varimadum, qui Tomo VI. Biblioth. PP. inscribitur nomine Idacii Clari antiquioris Vigilio, Innoc. III. cap. *Quadam* extra de Celebrat. Miss. & in Generali Concilio Lateranensi adversus Joachimum Abbatem, Bernardus Serm. 1. & 2. in Octavam Paschæ, & Hesylus, qui contestatur hanc lectionem reperiri in antiquissimo Codice Anglicano, atque in altero Hispaniensi. Quorum testimonia vide partim apud Honoratum Tournely, & Nicolaum L'Herminier, partim apud Bullum, & Blanchinum, partim vero apud Salmeronem citatis locis. Inter hos vero, aliosque, duobus sese dedant Unitarii, & Critici necessum est, scilicet Athanasio Africanæ Ecclesiæ Antistiti, qui floruit longe ante exortam hæresim Pelagianam, & semper adhæsit Italicae Versioni nondum emendatæ à Hieronymo; & Cassiodoro, qui floruit quidem sexto sæculo, & post emendatam Versionem Italicam, sed utebatur antiquissimis, probatissimisque Codicibus undeque summa diligentia collectis, ut ipsemet scribit libro divinarum Instit. cap. VIII. Quod animadvertendum est, ne reponant Morosi Sugillatores Cassiodorum Versione jam deturpata fuisse deceptum. Athanasius ergo producit testimonium istud in Expositione Symboli, quam ex penu Bibliothecæ Veronensis Capituli vulgavit præfatus Blanchinus: & Cassiodorus illud affert in libro Complexionum, quas edidit alter Veronensis Urbis vir celeberrimus Scipio Maffei. Quare hi duo ambo Itali, & ejusdem Urbis Patrii videntur tandem controversiæ materiem penitus subtulisse.

10.

PROPOSITIO III. Supposita laudati versus Canonicitate, patens est trium divinarum Personarum distinctio.

Constat, quandoquidem Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus dicuntur tres, & unum, sunt ergo tres personalitate & hypostasi, unum divinitate & natura. Quippe dici nequit quod sint plures, & unum secundum eandem rationem; neque quod unum sint solo consensu, & unitate testimonii, ut dicam infra.

RESPONDETUR ERASMO AC SIMONIO.

Opponit autem Erasmus. Sanctus Cyrillus lib. 14. Thesauri cap. penultimo profert contra Arianos versum VIII. *Et tres sunt qui testimonium dant in terra, &c.* Non omisisset autem primum, seu antecedens, si in aliquo vetusto Codice reperisset. Nullam pariter hujus mentionem fecit Augustinus, qui contra Maximinum Arianum omnia argumentorum genera complexas est: neque Beda, cui in observandis antiquis exemplaribus nec diligentia defuit, nec peritia linguarum. Ad hæc: Hieronymus, qui hunc versum intrusit, unde illum exscripsit? Certe ex Græcis exemplaribus: sed hæc aut variabant, aut non: si non variabant, cur prætermiserunt Cyrillus, alique Patres? Si variabant, quomodo docet Hieronymus utrum sit rectius, utrumve scriptum ab Apostolo? Præterea conqueritur Hieronymus aliquos eum accusare tanquam falsarium, corruptoremque sacrarum Scripturarum. Quis vero eum clamasset falsarium, nisi publicam mutasset lectionem? Rursus additio hujus loci nihil efficit adversus hæreticos; quia cum constet olim codices variasse, nihil hoc telum adversus illos valebit. Præterea Erasmus, qui ex codice Brittanico hunc versum reposuit, ne cui esset ansa illum calumniandi, consuluit postea duos codices miræ vetustatis in Burgeni Bibliotheca D. Donatiani, & neuter habebat. Accepit quoque à Paulo Bombasio deesse in vetusto Codice Vaticano; in quo & auctoritas erat vetustatis, & Pontificis, quoniam ex illius Bibliotheca petitus est. Consentit editio Aldina, quæ eo caret. Hæc sunt, ob quæ Erasmus rediit iterum ad ingenium, postquam in editione Antuerpiensi anno 1531. lectionem Apostolicam restituerat.

Resp. Cyrillum, Augustinum, & Bedam hunc textum Arianis non objecisse, Solutio Erasmus vel quod ad manus haberent codices qui sine objectionibus eo carebant, vel quia cum possent alium de Arianos confutare, de authenticitate

Ex. v. 7. 18.
Joan. pater
distinctio
trium D.
Personarum.

11:
Obiectio 1.
Erasm.

12.

tate

tate huius loci contendere noluerunt. Uti sunt tamen hoc loco alii PP. quamplurimi, quos Prop. 2. memoravi; unde constat verum in omnibus Bibliis extasse, quæ hi Patres habuere præmanibus. Neque Hieronymus publicam mutavit lectionem; quandoquidem versus ille extabat in antiqua Italia, qua ante Hieronymi ætatem utebatur Athanasius Africanus Episcopus, nec non in vetustissimis membranis, unde exornavit Complexiones suas Cassiodorus. Hæc dicimus, dato quod Prologus in Epistolas Canonicas auctorem habeat Hieronymum, quod inter Eruditos non constat. Discerni autem potuit, quænam esset vera & Apostolica lectio ex Codicum Collatione, & numero: pluribus enim, & antiquioribus fides habenda est; præsertim ubi apparet causa erroris Amanuensium, ut istuc contingit. Neque omnes Ecclesiæ Hieronymum falsarium, corruptoremque divinarum Scripturarum appellaverunt, ut fecissent, si publicam mutasset lectionem: sed omnes illum veneratæ sunt, & merito suspexerunt. Quod id ausus sit aliquis invidus & obrectator, famam Hieronymo non minuit, sed augeat: neque indicio id est communem mutasse lectionem, sed castigasse privatam. Hac emendata habemus telum efficax contra hæreticos, qui nequeunt reponere nos pro lubitu sacras literas depravasse, cum id factum sit ex Mss. melioris notæ, & ex Patribus. In Burgensibus, quæ citat Erasmus, errorem dicimus irrepsisse, cuius non opus est, ut repetamus originem, aut exempla Erasmo ipsi notissima. Vaticanus Codex, de quo Bombasius Erasmus reddidit certior, non est antiquior in Bibliotheca Pontificis; cum alium vetustior, in quo extat hic versus, viderit Amelotius; cui addendi sunt, quos 1. Prop. recensui, etiam Britannicus, qui invitum Erasmus ad Bibliorum suorum restaurationem impulerat. Quod ait non deesse Codici Vaticano Pontificis auctoritatem, quoniam ex illius petitur Bibliotheca, indignum est Erasmi eloquio ac doctrina: non enim thesibus, paginisque librorum continetur Romani Pontificis auctoritas; neque ullus ex Successoribus Petri decrevit prædictum Codicem, aut Aldinum, aut Burgensem esse undequaque completum & Apostolicum; quemadmodum de Vulgatæ nostræ lectionetum Papa, cum Tridentina Synodus statuerunt.

13.
Oblectio 2.
Richardi Simonii.

Opp. 2. Cum Richardo Simonio. Tres sunt notæ, quibus dignoscitur huius falsi.
R. P. Berti Theol. Tom. II.

stas testimonii; quarum prima est, quod desit in septem Mss. Regiis, in v. Bibliotheca Colbertina, in multis Græcis, Latinisque, in Syriacis quoque, Arabicis, & Aethiopicis. Altera, quod in multis Codicibus versus VIII. præmittitur septimo, quod nempe Scholium ex Margine in textum irrepsit. Tertia, quod nullus ante v. sæculum, & Victorem Vitensem ipsius meminit; neque etiam Hieronymus, cui supponitur Prologus in Epistolas Canonicas, & falso illi adscriptus.

Resp. Has Simonii conjecturas nullius esse momenti. Etenim quantum ad primam; constat verum septimum in pluribus Codicibus inveniri, & cur in aliquibus desit: quæ duo priori propositione sunt demonstrata. Non minus levis est altera; nam cum amanuenses errorem in scribendo adverterent, quæ omiserant reposuerunt: idque fateri debet Simonius, qui parum sibi constans Prima Parte cap. 18. Criticæ novi Testamenti laudat Codicem San-Germanensem ante annos octingentos exaratum, in quo versus septimus legitur non per modum Scholii & in margine; ut etiam in pluribus ex his, quos recensuimus. Levissima quoque est tertia; quandoquidem hunc textum laudarunt Athanasius Africanus, & Hyginus Papa; alique bene multi ante ætatem Hieronymi.

14.
Solutio objectionis Simonii.

Quod attinet ad Prologum in Epistolas Canonicas, num sit Hieronymi, necne, parum refert; cum alios præter Hieronymum Patres habeamus testes locupletissimos. At Simonius minimis ductus momenti illum Hieronymo adjudicavit, quem doctissimi PP. Benedictini Tom. 1. Divinæ Bibliothecæ dignis Censuris exceperunt. Afferuit Richardus adscribi perperam Hieronymo, quod in pluribus vetustissimis Mss. desideretur. Respondent Benedictini extare in Regiis num. 3561. & 3564. in Colbertinis num. 1. & 158. scriptis, nullo refragante, antetempora Caroli Calvi, in quatuor quoque Bibliothecæ San-Germanensis, & in Corbejensi antiquissimo. Addunt nonnullas præfationes, quas omnes fatentur esse Hieronymi abesse à vetustissimis Mss. in Regio num. 3564. desiderari Præfationem in librum Ezræ, & in tribus Exemplaribus Canonis Hebraicæ Veritatis deesse Præfationem in Psalterium. Deinde ait Simonius supposititium esse hunc Prologum quod extet in quibusdam Ms. absque nomine Auctoris. At Benedictini ex adverso demonstrant alias

15.
Solutio de Prologo in Epist. Canonicas.

C 2

quo-

quoque Hieronymianas præfationes, vel omnes, vel aliquas sine auctoris nomine reperiri in Codice Ms. Montis Majoris prope Arelatem, in Canone Hebraicæ Veritatis Carcaffonenfis Ecclesiæ, in Colbertino antiquissimo n. 16. in San-Germanensi num. 164. Tertio opponit Simonius Prologi Auctorem esse Collectorem illum, qui omnes libros novi, ac veteris Testamenti uno volumine complexus est. Et id conatur ostendere ex Præfatione affixa initio Actuum Apostolorum, quæ non est scripta à Hieronymo, sed desumpta ex ejus Prologo Galeato. Verum respondent Monachi in Prologo Galeato de libris novi testamenti altum haberi silentium, ac memoratam Præfationem desumptam esse ex Epistola Hieronymi ad Paulinum: ex qua putant derivasse etiam Prologum breviorē, qui reperitur in pluribus Mss. ante Apostolicas Epistolas. His eximuntur argumentationes Simonii, de quibus laudati Patres, Acta Eruditorum Lipsiæ anni 1693. à pag. 97. ad 110. & in Commentariis de Script. Eccles. Tom. 1. Sæculo 14. in Hieronymo, Cap. XI. Calimirus Oudin Monachus excucullatus.

16. Verum tamen est quod iidem Monachi gravioribus ducti argumentis censent Prologum, de quo agimus, non esse Hieronymi. Primo, quod in ipso Prologo occurrit nomen Epistolarum Canoniarum, quas alibi S. Doctor appellat Catholicas, non autem Canonicas, uti vocari cœperunt ab ætate Cassiodori, qui hoc nomine utitur VIII. Capite libri divinarum Institutionum. Ulterius quod auctor prologi gloriatur rem perutilem se facere Ecclesiis, cum in priorem ordinem ac seriem Apostolicas revocet Epistolas; nam & perpetuo talem ordinem servasse comperitur, neque res videtur tantæ, ut inquit, utilitatis. Tandem ob styli barbariem, & orationem indignam Hieronymo eloquentissimo: apud quem nullibi invenies illud infimæ latinitatis *Quod quia*, ut in hoc Prologo offendes.

17. Solutio objectionis de Prologo. Cæterum neque hæc magnum habent pondus, & respondet ad singula Honoratus Tournely De Trinit. pag. 116. per antiquum esse Canoniarum Scripturarum vocabulum, usurpatum à Synodo Anthiochena, & à 14. Carthaginensi: hanc styli discrepantiam nec Erasmus sagacissimum deprehendisse: Auctorem Prologi non designare, num Epistolarum ordinem inverterint veteres, num sui coætanei. Quibus addo ex Confessione eorundem Benedictino-

rum, hunc Prologum præferre nomen Hieronymi in Mss. antiquioribus Corbejensi, Colbertino, San-Germani, & S. Andreae prope Avenionem. Nolo tamen certum proferre iudicium, dum solis agitur conjecturis. Si prologus non sit Hieronymi, cedit in reprehensionem Erasmi; si vero sit, in confutationem Simonii; quum interim uterque peccet: nam Hieronymus in sacris literis versatissimus infidelitatis argui non debet, nec ipse omnium primus versiculum in Apostolicam intrusit Epistolam.

RESPONDETUR ARIANIS ET SOCINIANIS.

Opponunt 3. Hæretici: In versu VIII, sequenti: *Et tres sunt qui testimonium dant in terra Spiritus, aqua, & sanguis, & hi tres unum sunt*; non subintelligitur ulla substantiæ unitas, nullumque subest arcanum. Ergo neque in versu septimo præcedenti.

Resp. Plures à Theologis adhiberi responsiones, quarum singulæ argumentum istam elidunt. Dicunt aliqui vetustissimos Codices non habere postrema verba, *Et hi tres unum sunt*; & Grotius diserte tradit addita fuisse ab Arianis; in quam sententiam inducitur ex antiquissimo manuscripto, quod deprehendit cum aliis pluribus concordare. Observant alii haberi in textu Græco *ὅτι τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν*, *Et hi tres in unum sunt*. Animadverti ego legi apud Idacium Clarum, sive Vigilium Tapscensem, in libro contra Varimadum, *Et hi tres in nobis sunt*. His omnibus liquet magnum interesse inter versum VII. & VIII. discrimen. Repetunt alii responsionem ex versu 9. proximo: *Sit testimonium hominum accipimus, Testimonium Dei majus est*.

Ego vero, etsi omnes Sententiæ istæ probabiles sunt, & prima præsertim, cum Lovanienses testentur se quindecim per vetustos legisse Codices, in quibus non erat, *Et hi tres unum sunt*: hæc tamen verba genuina esse profiteor. Nolo enim contra hæreticos disputans partem Apostolici testimonii avide arripere, partem timide rejicere. Autographum censeo undequaque, tum quia legitur in Vulgata Latina, quæ cæteris versionibus præstat; tum quia legitur quoque à S. P. Augustino libro II. contra Maximinum cap. 22. Sed operæ pretium est, ut evidenter ostendam, quomodo posteriora verba præcedentium vim non infringant. Primum ergo Spiritus, Sanguis, & Aqua Sacramenta & signa sunt: & quotiescunque de Sacramentis ac signis

18. Objectio 2. Arianorum, & Socinianorum.

Solutio 1.

19. Solutio

signis enunciatum quod unum sint; id non intelligitur quod sint una substantia, sed quod sint signum unius substantiæ; veluti si dixerem, *Petra, & Aqua sunt unum*, volens significare in Petra Christum, & in Aqua Spiritum Sanctum, non sequitur petram & aquam unam habere naturam, sed sequitur tantum, quod unam naturam habeant Christus & Spiritus Sanctus, quorum sunt signa. Quod vero Spiritus, Aqua, & Sanguis sint Sacramenta vel signa, ostendit loco nuper laudato S. P. Augustinus; ubi docet spiritum significare Patrem, de quo Joannes cap. iv. *Spiritus est Deus*: Sanguinem significare Filium, de quo Joan. cap. i. *Verbum caro factum est*: & Aquam significare Spiritum Sanctum, de quo idem Joannes cap. vii. *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ; hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum*. Cum ergo Spiritus, Aqua, & Sanguis sint signa, dum dicitur quod sunt unum, demonstratur duntaxat unitas in substantia Patris, Filii, & Spiritus Sancti, qui per hæc Sacramenta significantur. Contra Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus non sunt signa, non sunt Sacramenta; ideoque dum dicitur quod sunt unum, ipsorum naturæ unitas demonstratur. Lege citato loco Augustinum.

20. Deinde hæc propositio *Unum sunt* proferri potest & de una substantia, & de rebus spectantibus ad unam substantiam. Enunciaretur de una substantia si dicerem E. G. *Pater & Deus unum sunt*: proferretur de rebus spectantibus ad eandem substantiam, si dicerem, *Anima & corpus unum sunt*, scilicet, *unus homo*. Porro Spiritus, Sanguis, & aqua pertinebant ad eandem substantiam Christi, exierunt enim de corpore ipsius;

& consequenter rectissime dictum est quod sunt unum, nempe spectant ad eandem Redemptoris humanitatem. Pater vero, Verbum, & Spiritus Sanctus non ideo dicuntur, *Unum*, quod partes sint ejusdem substantiæ, & licet natura diversi, ad eandem spectent divinitatem; propterea quod divinitas neque partes habet, neque plurium naturarum distinctionem. Dicuntur ergo unum priori sensu, hoc est, unum divinitate ac substantia. Rursus ea verba: *Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis*, habentur græce καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ πνεῦμα, ἡ τὸ ὕδωρ, ἡ τὸ αἷμα. Omnia sunt generis neutrius, τὸ πνεῦμα, τὸ ὕδωρ, τὸ αἷμα, ideoque dicendum fuisset ἡ τρία μαρτυροῦντα, non vero ἡ τρεῖς μαρτυροῦντες, nisi hæc verba referrentur ad verbum septimum præcedentem ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ. Quare Spiritus, Aqua, & Sanguis dicuntur, *tres, & unum* hoc tantum sensu, quod addant testimonium in terra præter illud Divinum, & cæleste, quod perhibetur à Patre, Filio, ac Spiritu Sancto. Postremo aliquid haberet ponderis hæreticorum cavillatio, si in 7. & 8. versu fieret comparatio inter unitatem, in qua conveniunt οἱ μαρτυροῦντες, testimonia cælestia, atque unitatem, in qua conveniunt Spiritus, Aqua, & Sanguis: at non fit comparatio hæc, sed inter rem, quam testificantur. Cum enim Apostolus agat de fide in Christum, quem verum Deum, ac verum hominem esse credimus, ostendit esse verum & unicum Deum ex testimonio cælesti, verum & unicum hominem, ex testimonio terreno: idque ob hæreses, quæ tunc grassabantur circa Christi Divinam, humanamque naturam.

CAPUT IV.

Expenduntur hæreticorum objecta ex novo testamento petita.

SUMMARIUM.

à num. I. usque ad II. seu ultimum exploduntur figmenta hæreticorum.

I. **H**is itaque, aliisque momentis fides individuae Trinitatis adstruitur. Quorum pleraque de Verbi, ac Spiritus Sancti divinitate disputaturi proferemus in medium: nam in præsentiarum antiquorum Sabellianorum, nec non Crellii, Wolzogenii, aliorumque e grege Socinianorum objecta solvenda

sunt, quibus in genere hanc fidem Catholicam quatere moluntur. Sunt autem istiusmodi.

Opponit 1. Crellius. Joannis xvii. 3. Christus ita Patrem alloquitur: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant Te, solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum*. Solus ergo Pater Deus est,

2. Obiectio 1. Crellii.